

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: „Личностни фактори за отклоняващо се поведение при юноши от Република България и Република Йемен“
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление 3.2. Психология; научна специалност Педагогическа и възрастова и психология
докторант: Фахед Салем
научен ръководител: доц. д-р Русанка Манчева
рецензент: доц. д-р Стоил Мавродиев

Още в началото на дисертационния труд авторът извежда актуалността на проблема като отчита ролята на социалната динамика върху формирането на личността. Социалните фактори влияят върху интеракциите между хората, а така също и върху личностовата структура. В същото време личностните фактори са предиктор за отклоняващото се поведение, особено когато става въпрос за периода на юношеска възраст, в който се формират устойчиви модели на поведение и се постига идентичност.

Трябва да се подчертае и фактът, че теоретико-емпиричното изследване представлява кроскултурно проучване, което е безспорно достойнство на труда. Сравнителното изследване между подрастващи от Р. България и Р. Йемен е още един принос към традициите в нашата катедра – йеменски докторанти да разработват и защитават дисертациите си при нас.

Замисълът на дисертационния труд е оригинален, подобно кроскултурно изследване и свързаните с него конструкции у нас не е реализирано.

Обща оценка на труда:

Дисертацията на Фахед Салем има класическа структура и е разгърната в общ обем от 164 страници.

Теоретичният анализ е посветен на юношеската възраст, като е направен задълбочена характеристика на периода. След въвеждащият исторически поглед към съзряването се очертават характеристиките на понятието „личност“, представени са стадиалните теории за развитието на Ериксън, Пиаже, Зигмунд Фройд, както и възгледите на Ана Фройд за юношеството и на Лев Виготски за развитието на личността. Тези теории позволяват да се открие спецификата и мястото на юношеството в развитието на личността, по този начин се показва взаимосвързката между възрастовите периоди.

Текстът се отличава с пълнота, проличава доброто познаване на водещите теории, както и анализът на докторанта.

Със същата изчерпателност е представен културно-историческият подход на М. Кол, както и идеите на Игор Кон.

Добро впечатление прави, че са цитирани както западно-езични автори, така и руски, и български.

Логично, по-нататък в текста е разгледан въпросът за личностните измерения на юношеството. Изследват се въпроси, свързани с нормо-образуването и ценностната система, изграждането на Аз-образа и идентичността, груповата динамика и др. Интересен е диференциалния и

кроскултурен подход при разглеждането на измеренията на юношеството в европейската и арабска култура (с. 47, 48).

Описани са редица поведенчески характеристики.

В контекста на темата е изясняването на въпроса за Аз-образа през юношеството, консолидацията на Аз-а и намирането на психосоциалната идентичност. Периодът е определен като противоречив и конфликтен. В същото време авторът утвърждава, че се формират някои устойчиви личностни черти и диспозиции, както и устойчиви модели на поведение.

Сочи се, че осъзнаването на идентичността и собствената ценност преминава през свързаността с другите, през ясната представа как да общуваш с тях, как да си взаимодействаш, и в същото време да запазиш собствената си индивидуалност и тази на другите (с. 53).

Добре изяснен е въпросът за кризата на идентичността и последствията от това бъдещото развитие на личността.

Фахед Салем разглежда самооценката и самоуважението като важни характеристики на Аз-образа и от тук извежда тяхното значение в процеса на социализация на личността. Именно ниската самооценка и ниското самоуважение се сочат като предпоставки за малоценностния аз-образ и последващата му компенсация чрез различни форми на поведение, в т.ч. отклоняващо се от социалните норми.

Акцент е поставен върху развитието на моралното съзнание. Тук обстойно са представени теориите на Жан Пиаже и Лоурънс Колбърг. Отново кроскултурно се отчита ролята на религиозните норми в йеменското общество.

Разглеждат се междуличностните отношения през разглеждания възрастов период в норма и отклонение. Коментирани са редица социално-психологични феномени като социалната изолация и самоизолация на личността, приятелските кръгове и тяхното влияние; идентификациите; груповият натиск и динамика и др. В този контекст е поставен и въпросът за агресията.

Дизайн на изследването: целта, задачите и хипотезите са логически свързани и прецизно формулирани. Методите на изследване са съобразени с целите и контингента на изследване.

Анализът на резултатите се отличава с коректност при прилагането на статистическите процедури. Същият се отличава със своята интерпретативна задълбоченост. Проличава умението на докторанта да достигне отвъд емпиричната фактология.

Приноси моменти:

В научния труд е направено задълбочено и компетентно теоретично изследване на конструктите, свързани с темата. Въпросите са разгледани в полето на социалната психология, психологията на личността и възрастовата психология.

Създадена е оригинална концепция на дисертационния труд.

Реализирано е значимо емпирично изследване. Докторантът е съумял в максимална степен да очертае каузалността между социалната среда и основни личностни характеристики.

Реализираното кроскултурно изследване дава възможност да се очертаят основни тенденции при поведенческите отклонения при български и йеменски юноши.

Доказва се, че личностните характеристики са основните предиктори на агресивността в поведението при юношите. Социо-културната среда повлиява съдържанието на агресивността и някой от предпоставките за нея.

Формулираните приноси от докторанта са релевантни на постигнатото.

Публикациите са свързани пряко с темата на дисертационния труд.

Фахед Саем е използвал коректно литературните източници, които са цитирани съобразно утвърдените за такъв научен труд стандарти, на края е представена и библиографската справка. Литературните източници са актуални и са на кирилица, латиница и на арабски език.

В стилистично отношение работата е издържана добре, проличава високата езикова култура на докторанта.

Авторефератът отразява коректно текстът на дисертацията.

В дисертацията не се установява наличие на плагиатство.

В заключение: имайки предвид високите достойнства на дисертационния труд, добрата психологическа грамотност на докторанта и реализираното теоретико-емпирично психологическо изследване, ми дават основание убедено да гласувам ЗА присъждането на ОНС „доктор“ на Фахед Салем по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление 3.2 Психология (научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“).

28.01.2019 г.

Рецензент:

(доц. д-р С. Мавродиев)